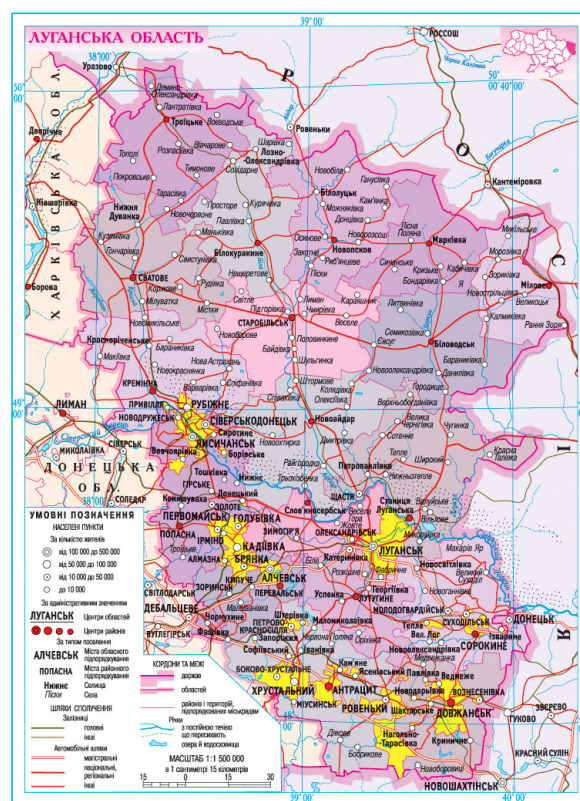

ЛУГАНСЬКА ОБЛАСТЬ (1938–58 та 1970–90 — Ворошиловградська) — область на крайньому сході України, у басейні середньої течії річки *Сіверський Донець* (притока *Дону*, басейн Азовського моря), переважно на Донбасі, а також на *Слобожанщині*. Площа 26 683 км² (4,4 % тер. України). За переписом насел. 2001, у Л. о. проживали 2 546 178 осіб (складає 88,9 % до 1989): українців — 58 %, росіян — 39 %, білорусів — 1,4 %, татар, вірмен, молдаван, азербайджанців, євреїв, поляків, циган — 1,6 %. Українці переважали майже на всій тер. області, росіяни — у *Станично-Луганському районі*, *Краснодонському районі* (від 2016 — Сорокинський), *Троїцькому районі* та містах *Краснодон* (від 2016 — Сорокине), *Свердловськ* (від 2016 — Довжанськ), *Красний Луч* (від 2016 — Хрустальний), *Стаханов* (від 2016 — *Кадіївка*). 68,8 % жит. назвали рідною мовою російську, 30,0 % — українську. 2013 російською мовою у дошкіль. навч. закладах виховувалися 64,5 %, укр. — 35,5 %, а у заг.-осв. школах навч. відповідно 54,3 % і 45,7 % дітей. За оцінкою Держ. служби статистики України, станом на 1 січня 2014 чисельність наяв. насел. становила 2 239 473, на 1 січня 2015 — 2 220 151, на 1 січня 2016 — 2 205 389 (5,2 % від заг. чисельності насел. України; 7-е м. після Донец. і Дніпроп. обл., Києва, Харків., Львів. й Одес. обл.) осіб. Густота 84 особи на 1 км². У Л. о. — один з найбільших серед регіонів України рівнів урбанізованості (у містах і смт мешкає 1916,2 тис., у селах і с-щах — 289,2 тис. осіб). Понад 80 % мешканців сконцентровані у пд. індустр. частині області. За кількістю міст (37, з них обл. значення — 14, рай. — 23) Л. о. посідає 3-є м. (після Донец. і Львів. обл.) в Україні, за питомою вагою міського насел. (86,9 %) і кількістю смт (109) — 2-е м. (після Донец. обл.). Нині відбувається скорочення кількості мешканців області. У Л. о. характерні низька народжуваність (мін. показник серед регіонів України) та висока смертність. 1 січня 2016 частка осіб віком понад 60 р. складала 25,4 %. У зв'язку з військ.-політ. конфліктом, який розпочався весною 2014 на Сх. України, та проведенням ЗС України антитерорист. операції, значна кількість мешканців пд. частини області змушена переселитися в різні регіони України або емігрувати. 2016 у Л. о. було 298,7 тис. тимчасово-переміщених осіб.

У складі області: 18 р-нів — Антрацитівський (пл. 1662 км²; станом на 1 січня 2014 наявне насел. становило 30 672, на 1 січня 2016 — 30 424 особи) з смт *Єсаулівка*, *Іванівка*, *Красний Кут*, *Маломиколаївка*, *Нижній Нагольчик*, *Фащівка*; *Біловодський* (відповідно 1597; 24 221 і 24 016) із смт *Біловодськ*; *Білокуракинський* (1436; 19 512 і 19 196) із смт *Білокуракине* та *Лозно-Олександрівка*; *Довжанський* (до 2016 — Свердлов.; 1132; 11 855 і 11 756) із смт *Криничне* (до 2016 — Бірюкове); *Кремінський* (1627; 41 264 і 40 396) з м. *Кремінна* та смт *Красноріченське*; *Лутугинський* (1057; 67 001 і 66 414) з м. *Лутугине* та смт *Біле*, *Білоріченський*, *Врубівський*, *Георгіївка*, *Марія* (до 2016 — *Леніна*), *Успенка*, *Челюскінець* і *Юр'ївка*; *Марківський* (1166; 15 504 і 15 182) із смт *Марківка*; *Міловський* (971; 15 471 і 15 365) із смт *Мілове*; *Новоайдарський* (1536; 42 433 і 42 006) із м. *Щастя* і смт *Новоайдар*; *Новопсковський* (1623; 34 839 і 34 465) із смт *Білолуцьк* і *Новопсков*; *Перевальський* (807; 64 915 і 64 221) з містами *Перевальськ*, *Кипуче* (до 2016 — *Артемівськ*) і *Зоринськ* та смт *Байрачки*, *Бугаївка*, *Городище*, *Комісарівка*, *Михайлівка*, *Селезнівка*, *Фащівка*, *Центральний* і *Ящикове*; *Попаснянський* (1325; 79 859 і 78 374) з містами *Попасна*, *Гірське* і *Золоте* та смт *Білогорівка*, *Вовчоярівка*, *Врубівка*, *Калинове*, *Комишувиха*, *Малорязанцеве*, *Мирна Долина*, *Нижнє*, *Новотошківське*, *Тошківка* і *Чорнухине*; *Сватівський*

(1739; 36 709 і 35 819) із м. *Сватове* та смт *Нижня Дуванка*; *Слов'яносербський* (1113; 49 806 і 49 064) із м. *Зимогір'я* та смт *Слов'яносербськ*, *Іванівське* (до 2016 — *Лотикове*), *Лозівський*, *Родакове* та *Сентяківка* (до 2016 — *Фрунзе*); *Сорокин*. (1386; 29 432 і 29 256) із смт *Великий Лог*, *Мирне*, *Новоолександрівка*, *Новосвітлівка*, *Сімейкине* та *Талове*; *Станично-Луган.* (1896; 49 791 і 48 985) із смт *Станиця Луганська* та *Петропавлівка* (до 2016 — *Петрівка*); *Старобільський* (1582; 46 252 і 44 984) з м. *Старобільськ*; *Троїц.* (1633; 20 573 і 20 210) із смт *Троїцьке*; 14 міськрад — *Луган.* (286; 450 658 і 440 695) з містами *Луганськ* (до 2014 — обл. центр) і *Олександрівськ* та смт *Катеринівка* (до 2016 — *Ювілейне*); *Сіверськодонец.* (58; 119 308 і 117 505) із м. *Сіверськодонецьк* (від 2014 — обл. центр) та смт *Борівське*, *Воронове*, *Метюлкіне* і *Сиротине*; *Алчев.* (49; 109 772 і 109 377) із м. *Алчевськ*; *Антрацитів.* (61; 77 239 і 76 528) із м. *Антрацит* і смт *Боково-Платове*, *Верхній Нагольчик*, *Дубівський*, *Кам'яне*, *Кріпенський* та *Щотове*; *Брян.* (64; 52 912 і 52 163) з м. *Брянка* та смт *Вергулівка*, *Ганнівка*, *Глибокий*, *Ломуватка* і *Южна Ломуватка*; *Голубів.* (35; 33 562 і 33 004) з м. *Голубівка* (до 2016 — *Кіровськ*) та смт *Донецький* і *Криничанське* (до 2016 — *Червоногвардійське*); *Довжан.* (84; 97 680 і 96 782) з містами *Довжанськ* і *Вознесенівка* (до 2016 — *Червонопартизанськ*) та смт *Вальянівське* (до 2016 — *Ленінське*), *Ведмеже* (до 2016 — *Володарськ*), *Дубове* (до 2016 — *Комсомольський*), *Кундрюче* (до 2016 — *Калінінський*), *Павлівка* і *Шахтарське*; *Кадіїв.* (92; 91 353 і 89 863) з містами *Кадіївка*, *Алмазна* й *Ірміно* (до 2010 — *Теплогірськ*); *Лисичан.* (96; 118 762 і 116 001) з містами *Лисичанськ*, *Новодружеськ* і *Привілля*; *Первомай.* (88; 38 235 і 37 696) з м. *Первомайськ*; *Ровеньків.* (217; 83 337 і 82 583) з м. *Ровеньки* та смт *Великокам'янка*, *Гірник*, *Картушине* (до 2016 — *Пролетарський*), *Кленовий*, *Любимівка* (до 2016 — *Дзержинський*), *Михайлівка*, *Нагольно-Тарасівка*, *Новодар'івка*, *Тацине* і *Ясенівський*; *Рубіжан.* (34; 59 951 і 59 141) із м. *Рубіжне*; *Сорокин.* (77; 103 130 і 102 347) з містами *Сорокине*, *Молодогвардійськ* і *Суходільськ* та смт *Бурян* (до 2016 — *Енгельсове*), *Гірне*, *Ізварине*, *Краснодарський*, *Севєрний*, *Сєверо-Гундорівський*, *Тепле* (до 2016 — *Краснодон*) і *Урало-Кавказ*; *Хрустальнен.* (154; 122 763 і 121 571) з містами *Хрустальний*, *Бокове-Хрустальне* (до 2016 — *Вахрушеве*), *Міусинськ* і *Петрово-Красносілля* (до 2016 — *Петровське*) та смт *Грушове*, *Запоріжжя*, *Княгинівка*, *Садово-Хрустальненський*, *Софіївський*, *Федорівка*, *Хрустальне* і *Штерівка*. Найбільшими містами за кількістю жит. є *Луганськ* (станом на 1 січня 2016 — 414 509 осіб), *Алчевськ* (109 377), *Сіверськодонецьк* (107 167) і *Лисичанськ* (101 134); смт — *Катеринівка* (16 665), *Станиця Луганська* (13 534), *Новопсков* (9859), *Ясенівський* (8998), *Успенка* (8718), *Любимівка* (8670), *Новоайдар* (8431), *Біловодськ* (8180), *Троїцьке* (7704), *Іванівка* (7180), *Кріпенський* (6805), *Білокуракине* (6560), *Георгіївка* (6416), *Біле* (6390), *Родакове* (6205),

Марківка (6054), *Борівське* (5833) та *Тепле* (5265). Більшість міських насел. пунктів входить до складу *Луган.*, *Сіверськодонецько-Лисичан.*, *Кадіївсько-Алчев.*, *Хрустальненсько-Антрацитів.*, *Сорокин.*, *Довжансько-Ровеньківської* міських агломерацій. Є 780 сільс. насел. пунктів; серед найбільших — села *Трьохізбенка* (2,9 тис.) *Слов'яносерб. р-ну*, *Містки* (2,6 тис.) *Сватів. р-ну*, *Шульгинка* (2,4 тис.) та *Веселе* (1,5 тис.) *Старобіл. р-ну*, *Нова Астрахань* (2,1 тис.) *Кремін. р-ну*, *Велика Чернігівка* (1,5 тис.) *Станично-Луган. р-ну*, *Кам'янка* (1,5 тис.) *Новопсков. р-ну*, *Нещеретове* (1,2 тис.) *Білокуракин. р-ну*, *Новоолександрівка* (1,1 тис.) *Біловод. р-ну*. Нині на частині тер. Л. о., переважно на Пд., існує т. зв. *Луган. нар. республіка*, створ. місц. сепаратистами за сприяння рос. регуляр. і нерегуляр. військ. формувань. Постановою ВР України від 17 березня 2015 ці землі визнані тимчасово окупованими. У тому ж році на підконтрол. Україні тер. області утвор. обл. військ.-цивіл. адміністрацію, постановами ВР України 2014-15 внесені зміни в адм.-тер. устрій, змінено межі *Новоайдар.*, *Перебал.*, *Попаснян.* і *Слов'яносерб. р-нів*, перепідпорядковано деякі поселення, зокрема зі складу *Луган. міськради* виключено м. *Щастя*, зі складу *Голубів. міськради* — смт *Новотошківське*, зі складу *Первомай. міськради* — міста *Гірське* і *Золоте* та смт *Нижнє* і *Тошківка*, зі складу *Перебал. р-ну* — смт *Чорнухине*. На поч. 2017 укр. органи держ. влади тимчасово не здійснюють свої повноваження на тер. *Луган.*, *Алчев.*, *Антрацитів.*, *Брян.*, *Голубів.*, *Довжан.*, *Кадіїв.*, *Первомай.*, *Ровеньків.*, *Сорокин.* і *Хрустальнен. міськрад*, у всіх насел. пунктах *Антрацитів.*, *Довжан.*, *Лутугин.*, *Перебал.*, *Слов'яносерб.* і *Сорокин. р-нів*, у с. *Сокільники Новоайдар. р-ну*, у смт *Калинове* та *Чорнухине*, селах *Березівське*, *Жолобок*, *Калинове-Борщувате*, *Новоолександрівка*, с-щах *Голубівське*, *Круглик*, *Міус*, *Молодіжне Попаснян. р-ну*, селах *Бурчак-Михайлівка*, *Лобачеве*, *Миколаївка*, *Суходіл* (до 2016 — *Піонерське*) *Станично-Луган. р-ну*. Під час декомунізації також перейменовано с. *Червоний Жовтень* (*Антрацитів. р-ну*) на *Леонове*; с-ще *Червоноармійське* (*Білокуракин. р-ну*) — на *Мирне*; с. *Індустріальне* — на *Півневе*, с. *Петрівське* — на *Греківка*, с-ще *Червона Діброва* (усі — *Кремін. р-ну*) — на *Діброва*; с. *Карла Лібкнехта* — на *Мар'ївка*, с-ще *Комсомолец* (обидва — *Лутугин. р-ну*) — на *Кам'яний Пласт*; с. *Комуна* (*Марків. р-ну*) — на *Деркулове*; с. *Дзержинське* — на *Березове*, *Червона Зірка* — на *Рання Зоря*, с. *Червона Зоря* (усі — *Мілов. р-ну*) — на *Шелестівка*; с-ще *Радгоспний* (*Новопсков. р-ну*) — на *Зелений Гай*; с-ще *Радгоспний* — на *Селезнівське*, с-ще *Червоний Прапор* (обидва — *Перебал. р-ну*) — на *Старе*; с. *Артемівка* — на *М'ясожарівка*, с. *Жовтневе* — на *Джерельне*, с. *Калинівка* — на *Сторожівка*, с-ще *Комсомольський* — на *Лагідне*, с. *Первомайськ* — на *Травневе*, с. *Петрівка* — на *Коржове*, с. *Петрівське* — на *Вестатівка*, с. *Розівка* — на *Андріївка*, с. *Свердловка* (*Нижньодуван. селищ. ради*) — на *Твердохлібове*, с.

Свердловка (Райгород. сільс. ради; усі — Сватів. р-ну) — на Боголюбівка; с. Красний Луч (Слов'яносерб. р-ну) — на Мамушеве; с-ще Орджонікідзе — на Нижня Шевирівка, с-ще Радгоспний — на Малокалинове, с. Пархоменко — на [Макарів Яр](#), с. Радянське (усі — Сорокин. р-ну) — на Горіхова Балка; с. Червоний Жовтень (Станично-Луган. р-ну) — на Сотенне; с. Іллічівка — на Зайцеве, с. Калініне — на Джерельне, с. Красна Чапліївка (усі — Троїц. р-ну) — на Чапліївка; с-ще Дзержинське (Луган. міськради) — на Зразкове; с. Чапаєвка — на Залізничне, с. Красний Колос (обидва — Ровеньків. міськради) — на Любівські Копальні; с. Артема (Хрустальнен. міськради) — на Жереб'яче. Статус істор. насел. місць мають Старобільськ (1598–1600), Новопсков (бл. 1643), Сватове (1665), Біловодськ (1686), Лисичанськ (1710), Слов'яносербськ, Зимогір'я (обидва — 1753), Луганськ (1795), Алчевськ (1895), Сорокине (1906).

Л. о. межує з [Белгородською областю](#) (довж. спіл. кордону 152,4 км), Воронеж. обл. (див. [Воронежчина](#), [Курщина](#); 148,3 км) та [Ростовською областю](#) (445,3 км) РФ, а також Донец. і Харків. обл. Заг. протяжність укр.-рос. кордону 746 км, з них сухопутного — 612 км, водного — 134 км. Крайня пн. точка знаходиться за 3 км від с. Сиротине Троїц. р-ну (координати: 50°05'17" пн. ш. і 38°18'57" сх. д.), пд. — за 5 км від с. Новоборовиці Довжан. р-ну (47°49'28" пн. ш. і 39°31'18" сх. д.), сх. — за 2 км від с. Рання Зоря (до 2016 — Червона Зірка) Мілов. р-ну (49°15'39" пн. ш. і 40°13'40" сх. д.; усі — на кордоні з РФ), зх. — за 4,5 км від с. Стельмахівка Сватів. р-ну (49°29'38" пн. ш. і 37°50'27" сх. д.; на межі з Харків. обл.). Протяжність Л. о. з Пн. на Пд. понад 250 км, із Зх. на Сх. — 190 км. Найбільшою водною артерією області є Сіверський Донець, який розділяє її на 2 частини: лівобережну (Сіверськодонецьк, Біловод., Білокуракин., Кремін., Марків., Мілов., Новоайдар., Новопсков., Сватів., Станично-Луган., Старобіл., Троїц. р-ни, пн. і пн.-зх. землі Слов'яносерб. р-ну) та правобережну (пд. індустр. тер., яка майже повністю перебуває під контролем т. зв. Луган. нар. республіки). Його протяжність у межах області 265 км. Долина асиметрична: правий берег високий і крутий, лівий — пологий з терасами. До бас. Сіверського Дінця належить більшість річок Л. о.: ліві притоки (екологічно чистіші) — [Айдар](#) з [Білою](#), [Біленькою](#) і [Лізною](#), [Борова](#) з [Боровиком](#), [Єриком](#) і [Плотвою](#), [Деркул](#) з [Бишкінню](#), [Комишною](#), [Міловою](#), [Білою](#) і [Повною](#), [Євсуг](#) з [Ковсугом](#) і [Теплою](#), [Жеребець](#), [Красна](#) з [Дуванкою](#), [Кобилкою](#) та [Хориною](#); праві — [Лугань](#) з [Білою](#), [Вільхівкою](#), [Комишувахою](#) та [Лозовою](#), [Луганчик](#), [Велика Кам'янка](#) з [Довжигом](#) і [Мечетною](#), [Кундрюча](#). Сіверський Донець та його праві притоки дуже забруднені. У правобереж. частині області — р. [Міус](#) (впадає в Азов. море) з притоками [Кріпенька](#), [Міусик](#), [Нагольна](#) та [Криштальна](#). Загалом на Луганщині протікає 122 великі, середні та малі річки. Є бл. 60 невеликих озер (переважно заплав. типу, в долині

Сіверського Дінця та його приток, неглибокі, замулені): Боброве, Ведмеже, Вовче, Чернікове, Ліньове, Сизе, Довге, Криве, Рубіжне, Глибоке, Зимовне, Перерва, Просечанське, Західне та ін. Споруджено бл. 320 водосховищ (на Хориній — Сватівське, 4,2 км²; на Білій — Ісаківське, 2,9 км²; на Жеребці — Райгородське; на Міусі — Штерівське) і ставків заг. пл. вод. дзеркала 80 км². Річки, озера, водосховища та ставки використовують для пром. і комунал. водопостачання, зрошення та риборозведення.

Поверхня — хвиляста рівнина, що підвищується на Пн. і на Пд. від долини Сіверського Дінця. На Пд. — майже субширотно зорієнтована [Донецька височина](#), зокрема її геоморфол. підобласть — цокол. денудац. височина [Донецький кряж](#). Найвища точка Л. о. та Лівобереж. України — курган. могильник *Могила-Мечетна* (с-ще Тамара Антрацитів. р-ну; 367 м над р. м.; пам'ятка археології нац. значення). Характер. рисою на Пд. є чергування пагорбкуватих водорозділ. площин з глибокими крутобереж. річк. долинами та сухими балками. У долині Міуса та Нагольної висота Донец. кряжа знижується і сх. схили переходять у [Приазовську рівнину](#). На Пн. зниження проходить поступово, до Сіверського Дінця обривається стрімким виступом, утворюючи на узбережжі мальовничий ландшафт. На лівобережжі області знаходяться пд. відроги *Середньоруської височини*, які в межах Луганщини мають назву *Старобільська рівнина*. Абсолютні висоти тут поступово знижуються від 216 до 50 м над р. м. на Пд. і Пд. Зх. до долини Сіверського Дінця. Уздовж лівого берега річки тягнеться неширока (16–18 км) терас. рівнина, вкрита переважно пісками, які місцями сформовані в дюни. Тут знаходяться найнижчі місцевості (до +40 м). У Л. о. досить розвинута яружно-балк. мережа. На її тер. відбуваються екзогенні геол. процеси: зсуви, карст, підтоплення. Поширені антропогенні форми рельєфу — терикони, кар'єри, кургани. Клімат помірно-континентальний з переходом у континентальний, з частими посухами. Т-ра повітря у січні 2013 становила –5,9 °С, у липні — +21,7 °С. У Луганську макс. температуру повітря зафіксовано 12 серпня 2010 на позначці +42,0 °С, мін. — 8 січня 1935 на позначці –41,9 °С. 2013 річна кількість опадів становила 474 мм. Макс. середньорічна їх кількість (550 мм) характерна для найбільш піднятої частини Донец. кряжа, центр. частина області на опади бідна (400 мм). Більшість випадає у 1-й пол. теплого періоду, часто у вигляді короткочас. злив. Зима порівняно холодна, з різкими сх. і пд.-сх. вітрами, відлигами й ожеледицями, малосніжна. Весна сонячна, тепла, часто супроводжується сухими сх. вітрами, заморозками. Літо жарке, його 2-а пол. — помірно суха. Осінь сонячна, тепла, суха. Літні сх. і пд.-сх. вітри часто приносять посуху. Характерні також суховії та пилові бурі. Вегетац. період триває понад 200 днів.

Л. о. багата на різноманітні корисні копалини.

Найбільше значення мають поклади вугілля [Донецького вугільного басейну](#). Цінними є коксівне, жирне та слабо-спікливе вугілля, яке використовують для виробництва коксу, а також вугілля антрацит. групи. У надрах Луганщини виявлено й буре вугілля. Пром. запаси вугілля у Л. о. складають 14,5 млрд т, попут. газу метану — 76 млрд м³. З пластами вугілля пов'язані пром. концентрації германію (бл. 13 тис. т). Уздовж долини Сіверського Дінця розвідано невеликі родовища природ. газу (Боров., Вергун., Кондрашів. та ін.), пов'язані з купол. тектон. структурами. 2014 побл. сіл Верхня Вільхова, Пшеничне, Макарове Станично-Луган. р-ну ПАТ «Укргазвидобування» відкрило нове Ольшичне нафтогаз. родовище з перспектив. ресурсами вуглеводнів бл. 500 тис. т. На Пн., у межах Нагол. кряжа та Пн. антикліналі — невеликі родовища заліз., цинко-свинцевих (Нагольно-Тарасів., Єсаулів. та ін.) руд; золота (Гостробугор. та Бобриків.; прогнозні запаси бл. 15 т); прояви п'єзооптич. сировини. У Попаснян. р-ні виявлені родовища та прояви бідних мідних руд, невеликі родовища кам'яної солі, гіпсу та ангідриду. Експлуатується Марків. родовище вохри. На Пн. від відкритого Донбасу — родовища глауконіту (у відкладах верх. крейди та палеогену; Куземівське та ін.); численні прояви та невеликі родовища фосфоритів (Березів., Закотнів., Новоалександрів., Баранників. та ін.). У Л. о. видобувають вогнетривкі глини (Попаснян. родовище), сировину для виробництва керамзиту (Дубів., Мармур., Світланів. та ін.), цегельно-керам. глини (Біловод., Лисичан., Новоайдар., Новосвітлів. та ін.), крейду та цементні мергелі (Білогорів., Луган., Секменів. та ін.), пісковик (Вальянів., Марусин., Волнухин., Краснокут. та ін.), буд. і формувал. піски (Огороднян., Боров., Рубіжан. та ін.), пильний камінь (Георгіїв. і Менчикурів.), облицювал. (Волнухин.) і мармуроподібні (Новопавлів.) вапняки. Цементна сировина представлена Юріїв. родовищем. Гірський кришталь трапляється на родовищах п'єзооптич. сировини. Унікал. є *Осинівське родовище* скам'янілої деревини з високими декор. якостями.

У центр. частині області на Пд. від лінії Ново-псков-Біловодськ та на Пн. від лінії Сорокине-Лутугине-Лисичанськ — бромні хлоридно-натрієві, на околиці с. Кризьке Марків. р-ну — сірководневі, на тер. Попаснян. і Кремен. р-нів на Врубів., Вовчоярів., Мирнодолин. і Кремен. ділянках — родон. води. Перспектив. для освоєння є родовище родон. вод з ділянками Весела Гора та Лиса Гора (с. Весела Гора Слов'яносерб. р-ну). Найкраще розвідані та найбільше використовують Лиман. (Старобіл. р-н), Луган. і Ново-псков. родовища мінерал. вод. Підземні води (складають бл. 10 % запасів вод. ресурсів регіону) є осн. джерелом централізов. водопостачання області. Найбільш водоносні — горизонти крейдових відкладів, які мають численні виходи джерел у річк. і балк. долинах. Води цього горизонту доброї якості, з

мінералізацією від 0,5 до 1,2 г/л. Високу якість має питна вода у криницях Старобільщини та Ново-псковщини. Величез. резервуар ґрунт. вод — піск. тераси лівого берега Сіверського Дінця. Якість підзем. вод постійно погіршується унаслідок збільшення заг. жорсткості, мінералізації та появи шкідливих компонентів. Осн. причина їхнього забруднення — значне техногенне навантаження тер. і незахищеність водонос. горизонтів з поверхні землі. Л. о. належить до найменш забезпечених вод. ресурсами регіонів України. Проблема збереження поверхневих і підзем. вод в області є надзвичайно гострою. В області, переважно у пд. частині, накопичена величезна кількість пром. відходів — шахт. пород. відвалів і золовідвалів ТЕЦ. Багато з них є техноген. родовищами. Глинисті породи шахт. відвалів можуть бути сировиною для виробництва глинозему, керамзиту та цегли. У вугіл. золі в пром. концентраціях часто міститься літій, германій, ітрій, ітербій, скандій, берилій, цирконій. Л. о. належить до смуги різнотравно-типчакково-ковил. степів Приазовсько-Причорномор. і Середньодон. підпровінцій Причорномор. (Понтій.) степ. провінції Європ.-Азій. степ. обл. Її флора вирізняється надзвичайно різноманіт. видовим складом. Тут ростуть 1800 видів судин. рослин, що входять до понад 450-ти родів і 155-ти родин. У флорі переважають родини айстрових, злакових, капустяних, бобових, гвоздичних, розових. Формації степу: ковили Лессінга, волосистої, дніпровської, Залеського, Граффа, вузьколистий, української, костриць валіської і бороженчастої, кострецю безостого, тонконогу вузьколистого, келерії гребінчастої тощо. До степ. типу також належать 59 асоціацій і 18 формацій багатої на ендемічні види рослинності на відслоненнях різних порід (крейдових, вапнякових, піщаних, сланцевих). У заплавах річок і подекуди на днищах балок поширена лучна гало- та глікофіл. рослинність 68-ми асоціацій і 29-ти формацій. У водоймах і навколо них розвинута водна та болотна рослинність (52 асоціації і 29 формацій). Були завезені з ін. тер. і значно розрослися клен ясенелистий, чорнощир звичайний, злинка канадська, грінделія розчепірена, гірчак звичайний, амброзія полинолиста, дурман звичайний, ехіноцистис лопатевий. Природна ліс. рослинність представлена заплавами та байрач. лісами, диференційована на 150 асоціацій і 7 формацій. Найпоширеніші дубові, дубово-в'язові, ясен. ліси, у заплавах річок — також верб., осоков., осик., вільх. ліс. угруповання. Усі вони зазнали антропоген. впливу. Пл. штуч. лісів понад 100 тис. га; гол. породи: сосна звичайна, дуб звичайний, акація біла, ясен високий. Значна частина лісів з сосни звичайної розташ. на піщаних аренах Сіверського Дінця. За статист. даними Гол. упр. Держгеокадастру у Л. о., станом на 1 січня 2016 пл. земель ліс. фонду (ліси та ін. лісовкриті площі) складала 244,425 тис. га. З них вкрито лісом 237,447 тис. га. Лісистість області досягає бл. 10 %. Найдавніші штучні лісонасадження збереглися в

закладеному 1892 [В. Докучаєвим](#) і [К. Юницьким](#) дендрарії, де зростають бл. 200 видів дерев і чагарників, переважно немісц. походження. Усі ліс. масиви мають рекреац. значення, внаслідок бойових дій 2014-16 чимало лісів знищено або пошкоджено. Із зоогеогр. погляду Л. о. належить до Донец. підділянки Сх. степ. (Приазов.) ділянки Азово-Чорномор. р-ну Понтій. округу Степ. провінції Арид. Середземно-Центральноазій. підобл. Палеарктич. обл. Зареєстровано 432 види хребет. тварин, які об'єднують у 88 родин і 6 класів. Фауна ссавців нараховує бл. 79 видів (49 родів і 19 родин); фауна птахів об'єднує 282 види (17 родів і 56 родин), що складає бл. 80 % орнітофауни України. Фауна земноводних налічує 9, плазунів — 13 видів, іхтіофауна — 49 видів та підвидів риб і круглоротих, фауна безхребетних — понад 5000 видів. Тварин. світ представлений переважно видами, пристосованими до життя на відкритих, розораних степ. просторах. Типові види степ. ділянок: їжак білочеревий, бурозубка звичайна, білозубка мала, мишівка південна і Штранді, миші мала і жовтогруда, нориця східноєвропейська, бабак, сліпак звичайний, заєць сірий, лисиця звичайна, куниця кам'яна, вовк, борсук, пізній кожан, козуля, свиня дика, огар, жайворонок, синиця, славка, коник, вівсянка, соловей, шпак, щиглик, куріпка, сойка, сорока, одуд, фазан, дятел, боривітер, канюк, полози жовточеревний і візерунковий, гадюка степова, дибка степова, жук-олень, махаон, поліксена, мнемозина, ксилокопи звичайна і фіолетова та ін. Типові види ліс. ділянок: ящірка прудка, їжак білочеревий, бурозубки звичайна і мала, білозубка мала, заєць сірий, вивірка звичайна, лісова мишівка, миші лісова, жовтогруда, польова, хатня, лисиця звичайна, єнотоподіб. собака, куниця лісова і кам'яна, тхір лісовий, борсук, свиня дика, козуля європейська, нетопир-карлик, вухан бурий, вечірниця руда і велетенська, кажан двоколірний, нічниця вусата. У гнізд. період можна спостерігати журавля сірого, куріпок, зябликів, шпаків, дроздів, кропив'янок, синиць велику і блакитну, гаїчку, сорокопуда-жулана, одуда, сойку, ворону сіру, крука, горлицю, великого і малого яструбів, орлана-білохвіста та ін. У водоймах різних типів зустрічаються плотва, щука, червонопірка, сазан, окунь, йорж, карасі золотистий і сріблястий, верхівка, лінь, в'юн, окунь, судак, білий амур, налим та деякі ін. На річках і озерах постійно мешкають видра річкова, ондатра, бобер, кулик, лиска, крижень, гуска сіра, чаплі сіра та руда, квак, бугай, бугайчик, очеретянка дроздоподібна, рибалочка та ін. Із рептилій водяться болотна черепаха, вужі водяний і звичайний. Амфібії представлені жерлянкою звичайною, ропухою зеленою, жабами лучною, озерною і ставковою. Природ. багатством є родючі ґрунти, переважно чорноземи (бл. 80 %), що сформувалися під впливом степ. рослинності в умовах дефіциту зволоження. За вмістом гумусу виділяють мало- (менше 5,5 %) та середньогумусні (5,5–9 %)

чорноземи. Найбільш поширеними є чорноземи звичайні переважно на карбонат. лесових породах. Вони залягають на вирівняних плакор. ділянках, слабо похилених схилах вододілів, давніх терасах річок. Глиб. гумус. горизонту від 25 до 40 см, гумус. профіль досягає 80–100 см. У межах Донец. кряжа переважають чорноземи щебенуваті на щільних некарбонат. породах. Вони утворилися на елювії глиб. 0,7–1,5 м, нижче яких залягають щільні породи. Вміст гумусу в цих ґрунтах 3,4–4,4 %. Заг. глиб. гумус. профілю не більше 65–70 см, гумус. горизонту — 30–35 см. У Л. о. також представлені чорноземи глибокі на лесових породах, чорноземи південні на лесах, чорноземи на щільних глинах, чорноземи глинисто-піщані та супіщані ґрунти на пісках, чорноземи солонцюваті на лесових породах. Серед ін. ґрунтів — лучно-чорноземні на лесоподіб. породах, лучні на делювіал. і алювіал. відкладеннях, лучно-болотяні та болотяні на різних породах, дернові та мочарні, опідзолені на лесових породах. ґрунти знач. мірою еродовані. На правобережжі області ґрунти забруднені підприємствами вугіл. промисловості.

Тер. та об'єкти природно-заповід. фонду заг.-держ. значення: [Луганський природний заповідник](#) (створ. 1968, заг. пл. 5403,0179 га) з відділ. [Стрільцівський степ](#) (1936, 1036,5 га), [Провальський степ](#) (1975, 587,5 га), [Станично-Луганське](#) (1968, 498,0 га) та [Трьохізбенський степ](#) (2008, 3281,0 га), які репрезентують усі осн. типи ландшафтів, рослинності та фауніст. комплексів; [Сіверсько-Донецький національний природний парк](#) (Кремін. р-н; 2009, 7007,0 га); ботан. заказники [Юницький](#) (1974, 1065,0 га), [Балка Ковильна](#) (88,3 га; обидва — Біловод. р-н), [Сафоново](#) (Кремін. р-н; 21,7 га), ландшафт. заказник [Терське урочище](#) (Станично-Луган. р-н; 123,9 га) і ліс. заказник [Церковний ліс](#) (Старобіл. р-н; 17,6 га; усі — 2016); геол. пам'ятка природи [Конгресів яр](#) (Лисичанськ; 1975, 20 га), комплексна пам'ятка природи [Айдарська тераса](#) (Новоайдар. р-н; 1981, 100,0 га), ботан. пам'ятка природи [Балка Крейдяний яр](#) (Біловод. р-н; 2015, 45,2 га); пам'ятки садово-парк. мистецтва [Гостра могила](#) (Луганськ; 86,0 га) та [Парк Дружби](#) (Новоайдар. р-н; 50,0 га; обидві — 1980). Охороняється 83 заказники, 19 заповід. урочищ, 68 пам'яток природи та 9 парків-пам'яток садово-парк. мистецтва місц. значення. Найбільша площа природно-заповід. фонду у Біловод. р-ні (велика кількість заповід. тер., урочищ, природ. пам'яток і місцевості вздовж Деркула сприяють розвитку рекреації), а також Сватів., Марків., Кремін. і Станично-Луган. р-нах. Рекреац. потенціал мають Кремін. (озера, ліси), Новопокров. (мінерал. джерела), Старобіл. і Новоайдар. (місцевості вздовж Айдара, ліси, мінерал. джерела), Антрацитів. (мальовничі схили Донец. кряжа побли. Нижнього Нагольчика) р-ни.

Перші пам'ятки на тер. Луганщини належать до часу палеоліту (культура муст'є). В епоху міді-бронзи тут мешкали скотар. і землероб. племена, які залишили

численні курганні могильники та поселення (середньостогів., новоданилів., ямна, катакомбна, зрубна та ін. культури). Пobl. с. Новозванівка Попаснян. р-ну досліджено міднорудну копальню «Червоне озеро» (пам'ятка археології нац. значення; 2 тис. — 10 ст. до н. е.). Протягом ранньої заліз. доби з'явилися іраномовні кочові племена — киммерійці, скіфи та сармати, пізніше — алано-болгар. племена (праболгари). У 9–13 ст. бас. Сівер. Дінця заселяли кочові племена тюрк. походження — печеніги, торки, половці. За однією з версій, на тер. сучас. с. Миколаївка Станично-Луган. р-ну князь Ігор розпочав похід проти половців, який описано у «Слові о полку Ігоревім» (2003 встановлено пам'ятник). Від 1972 у сквері [Луганського національного університету ім. Т. Шевченка](#) діє парк-музей половец. кам'яних баб, 2 баби того часу зберігаються у Лисичанську. Унаслідок монголо-татар. навали половці ввійшли до складу монгол. держави. У 1360-х рр. у Подінців'ї, неподалік від сучас. с. Шипилівка Попаснян. р-ну, знаходилася літня ставка ханів Золотої Орди (2003 тут знайдено мідні монети, які поповнили фонди [Лисичанського краєзнавчого музею](#)). Після її розпаду донец. степи стали ареною боротьби між Великою Ордою та Крим. ханством, перебували під контролем крим. і ногай. татар. У 16 ст. у пд. степах сторож. службу та укріплені лінії починає створювати Моск. держава. Поступово відбувалося просування осілости далі на Пд. Інтенсивне заселення почалося в серед. 17 ст., коли уздовж Сіверського Дінця, Деркулу, Айдару, Борової почали будувати свої житла донські козаки. У 3-й чв. 17 ст. до цього процесу приєдналися й вихідці з Правобереж. України, які переїжджали на *Слобожанщину*. В цей час пн. частина сучас. Луганщини належала до земель Ізюм. і Острогоз. слобід. полків. На поч. 18 ст. крим. татар остаточно витіснено з тер. Серед. Подінців'я. 1708 землі сучас. Луганщини увійшли до складу Азов. губ. 1707–09 проти цар. військ виступили донські козаки й селяни на чолі з К. Булавиним, які опиралися поверненню поміщикам кріпаків-утікачів. Після придушення повстання всі козацьк. м-ка, жит. яких брали участь у ньому, були розорені та спалені. Цар. влада заборонила донцям їх відновлювати. Лише у 1730-х рр., після розширення меж Острогоз. слобід. полку, почалося їхнє повторне заселення. Пobl. Петропавлівки та с. *Нижньотеппе* Станично-Луган. р-ну збереглися залишки поселення-фортеці Петрово-Донецьке (пам'ятка історії нац. значення; 18 — поч. 20 ст.).

Малозаселені землі південніше Сіверського Дінця були тоді у складі Кальміус. паланки Війська Запорозького Низового. У серед. 18 ст. на тер. майбут. Луганська існували козац. запороз. поселення [Кам'яний Брід](#) і Вергунка. На противагу татарам і запороз. козакам, землі на Сх. від Бахмута (нині місто Донец. обл.; див. [Артемівськ](#)) цар. уряд віддавав під військ. поселення для колоністів — вихідців із Балкан, утворивши 1753 між Сіверським Дінцем і Луганню нову

адм.-тер. одиницю — Слов'яносербію. Після ліквідації 1764 її тер. увійшла до Катеринин. провінції Новорос. губ. У 1-й чв. 18 ст. розпочато дослідж. на Луганщині покладів кам'яного вугілля, а 1796 в урочищі Лисича Балка, або Лисичий Байрак (нині Лисичанськ) введено в експлуатацію першу пром. вугіл. шахту Донбасу. 1795 у Кам'яному Броді закладено чавуноливар. завод, який став першим на укр. землях металург., гірн. і маш.-буд. підприємством. Відтоді регіон досить швидкими темпами розвивався як вугільно-металургійний, однак у 19 ст. провід. галуззю економіки залишалося с. госп-во. Від 1767 веде свою історію найстаріший в Україні [Деркульський кінний завод № 63](#) (с. Данилівка), від 1822 — [Лимарівський кінний завод № 61](#) (с. Новолимарівка; обидва — Біловод. р-ну; комплексу споруд обох заводів надано статус пам'яток містобудування і архітектури УРСР, від 2001 — нац. значення), від 1805 — [Стрілецький кінний завод № 60](#) (с. Новострілецька Мілов. р-ну; їх неодноразово відвідувало найвище рад., зокрема [С. Будьонний](#), і укр. кер-во). 1801 у с-щі Луганський Завод (нині Луганськ) народився письменник, лексикограф, чл.-кор. і почес. чл. С.-Петербур. АН В. Даль, який уклав «Толковий словарь живого великорусского языка» (С.-Петербург; Москва, 1863–66; 1880–82; 1903–09). Донині збереглися стародавні церкви у Михайлівці, с. *Старий Айдар* Станично-Луган. р-ну (обидві — Свято-Микол., 1787), с. *Осинове* Новопсков. р-ну (Свято-Успен., 1802), Біловодську (Свято-Троїц., серед. 19 ст.). 1849 засн. *Старобільський Свято-Скорботний жіночий монастир*. Від кін. 18 — до поч. 19 ст. тер. сучас. області входила до Новорос. (1796–1802) і Катеринослав. (від 1802) губ., Обл. Війська Донського (від 1792), Слобідсько-Укр. і Воронеж. губ. 1861 нач. Луган. гірн. округу призначено А. Мевіуса, який у подальші роки зробив знач. внесок у розвиток вугіл. промисловості та металургії. 1878 відкрито першу на Сх. України Донец. кам'яновугіл. залізницю, 1884 — залізничну гілку Донбас–Кривий Ріг (нині Дніпроп. обл.), 1895 — Лисичанськ–Куп'янськ (нині Харків. обл.), 1898 — Луганськ–Міллерове (нині Ростов. обл.). 1885 у Слов'яносерб. пов. діяло 26 приват. вугіл. копалень, що належали 24 шахтовласникам. Від 1892 понад 20 р. особливості Донец. вугіл. бас. вивчав геолог [Л. Лутугін](#). 1895 у Луганську на базі чавуноливар. заводу введено казен. патрон. завод (за рад. часів — велике об'єднання; у 1990-х рр. розділено на [Луганський патронний завод](#) і підприємство «Луган. патрон»), а 1896 збудовано паровозобуд. завод Рос. товариства маш.-буд. заводів Гартмана (нині «[Луганськтепловоз](#)»). 1896 засн. Алмазнян. (бл. 100 р. було провід. підр.-вом міста, нині не працює) і Донецько-Юр'ївський (нині [Алчевський металургійний комбінат](#)) металург. заводи. 1900–16 видобуток вугілля в Донбасі збільшився майже втричі. Були створ. нові вугіл. р-ни на тер. між Шарапкіно (нині Довжанськ) і х. Довжанка (нині ст. Довжанська). 1910–14 засн. рудники «Катеринодон», «Сорокинський», «Урало-Кавказ» та «Ізварине». 1914

побл. ст. Рубіжне розпочато будівництво хім. заводу рос. АТ хім. промисловості «Російсько-Фарба», а поруч з ним закладений хім. завод АТ «Коксобензол» (див. *Рубіжанський хімічний комбінат*). Р-н Рубіжного та Лисичанська, де ще від 1892 діяв Донец. содовий завод рос.-бельг. АТ «Любимов, Сольве і К°» (1994–2010 — [«Лисичанська сода»](#)), став центром хім. промисловості краю. До знач. нарощування врожаїв на тер. області (1915 порівняно з 1908 склали 123,2 %) призвела Столипін. аграрна реформа. Гончар. виробництвом славилися с. Макарів Яр (нині Сорокин. р-ну), гончар. і ткац. — с. Петропавлівка (нині Станично-Луган. р-ну). Одним з найбільших торг. центрів була Марківка, де щорічно проводили 4 ярмарки. На них особливо цінувалася марків. цибуля, що посіла 1-е м. на Всесвіт. с.-г. виставці в Парижі. 1913 у Селезнівці зведено палац Мсциховського.

Після Лютневої революції 1917 у Луганську 1–2 березня в складі 25-ти осіб створ. комітет, який підпорядковувався Тимчас. уряду. Водночас 8 березня 1917 сформувалася Луган. рада робітн. депутатів, основу якої склали меншовики й есери. У березні–квітні ради створ. в Лисичанську, Кадіївці, Сорокиному, Брянці, Криндачівці (нині Хрустальний), Сватовому, Катеринодоні (нині Тепле) та ін. насел. пунктах. Укр. нац. сили в Донбасі спиралися переважно на тиліві підрозділи українізов. військ. частин. У Луганську дислокувався 25-й запас. Бахмут. полк, очільник якого оголосив себе головою Вільного козацтва. Із погіршенням екон. ситуації (до кін. липня 1917 припинили працювати більшість шахт і заводів) поступово зміцнювалися позиції більшовиків. Луганськ став першим містом в Україні, де міську думу очолив більшовик — 23 серпня головою був обраний [К. Ворошилов](#). Після *Жовтневого перевороту* 1917 більшовики Луганщини, які мали до того часу більшість у радах, проголосили перехід до влади рад на місцях. Незважаючи на значну більшовизацію місц. насел., відбувалося протистояння нац.-демократ. і більшов. парт. угруповань. 1918–21 Луганщина стала ареною військ. боротьби більшовиків, Армії УНР, нім.-австр. окупац. влади, гетьман. військ Української Держави, білокозац. частин Війська Донського під проводом [О. Каледіна](#) й [А. Денікіна](#), повстан. армії *Н. Махна* та ін. селян.-анархіст. формувань. У лютому–квітні 1918 тер. сучас. області формально входила у т. зв. [Донецько-Криворізьку Радянську Республіку](#). У лютому 1919 на базі Бахмут. і Слов'яносерб. пов. Катеринослав. губ. утвор. [Донецьку губернію](#) з центром у Луганську. 18 березня 1919 обрано Донец. губвиконком, головою якого став Артем (Ф. Сергєєв). У грудні 1919 — січні 1920 більшов. війська остаточно утвердили свою владу на всій тер. Луганщини. За рішенням РНК РСФРР від 23 березня 1920 була вдруге сформов. Донец. губ. (1 серпня 1925 остаточно ліквідована), куди, окрім Бахмут. і Слов'яносерб. пов., увійшли Маріупол. пов.

Катеринослав. губ., Старобіл., частини Ізюм. і Куп'ян. пов. Харків. губ., Таганроз., частини Донец. і Донського округів Обл. Війська Донського. 1 грудня 1920 губернь. центр перемістили у Бахмут. До кін. 1920 поряд із повітами у Донец. губ. існувало й 15 р-нів (зокрема Алчев., Бокове-Хрусталь., Лисичан., Луган. і Старобіл.). Тоді ж збільшено кількість повітів до 10-ти (зокрема сформовано Луган.). 1923 замість повітів утвор. 7 округ (зокрема Луган. і Старобіл.), які існували до 1930, та 78 р-нів. 1931–61 Алчевськ мав назву Ворошиловськ, а 1961–92 — Комунарськ, 1935–58 і 1970–90 Луганськ — Ворошиловград. 1932 утвор. Донец. обл., до складу якої ввійшла й тер. ниніш. Луганщини. У червні 1938 Донец. обл. поділили на Сталін. (1961 їй і м. Сталіно надано сучасні назви) та Ворошиловгр. (березень 1958 — січень 1970 та від травня 1990 — Луганська). 2-а пол. 1920-х — 30-і рр. — період найбільш швидкого пром. розвитку Донбасу за всю історію. У цей час край стає важливим центром хім., металург. і вугіл. галузей промисловості. 1935 гірник *О. Стаханов* започаткував *стаханівський рух*, який швидко поширився як у вугіл., так і ін. галузях промисловості УСРР та ін. рад. республік. 1978–2016 його ім'я носила Кадіївка, побл. якої на шахті «Центральна-Ірміне» він встановив свій рекорд з видобування вугілля. Влітку 1931 у регіоні практично завершилася колективізація, тоді нею вже були охоплені 84 % госп-в. 1932–33 на Луганщині, як і на ін. укр. землях, більшов. керівництво у сільс. місцевостях створило штуч. голодомор. За підрахунками британ. дослідника [Р. Конквеста](#), у Донец. обл. від голоду померли до 20 % жит. Найтяжчими наслідки голодомору були у Верхньотеплов., Новопсков., Старобіл., Біловод. і Рубіжан. р-нах. Багато селян Луганщини та з ін. регіонів України намагалися влаштуватися працювати на підприємства та шахти Донбасу, де видавали продовол. пайки. В умовах розгортання форсов. індустріалізації невід'єм. частиною стали сталін. репресії, пік яких припав на 1937–38. Тоді на Луганщині з політ. мотивів розстріляли, засудили на тривалі терміни позбавлення волі та заслали у віддалені місця СРСР, зокрема у Сибір і Середню Азію, понад 30 тис. осіб. Окрім перейменування насел. пунктів, більшов. влада для свого увіковічення встановлювала різноманітні пам'ятники, зокрема 1936 у Ворошиловграді — мемор. комплекс «Борцям революції» (пізніше надано статус пам'ятки момум. мистецтва УРСР, 2001 — нац. значення).

Розвиток Луганщини був перерваний 2-ю світ. війною. Великих втрат зазнав регіон у результаті окупації краю вермахтом (17 липня 1942 — 8 грудня 1943). На тер. Луганщини діяли 16 партизан. загонів і бл. 40 підпіл. груп, серед них — молодіжна організація «*Молода гвардія*». Обл. загін ОУН(б) під керівництвом проф. М. Бернацького організовував боротьбу проти нацистів і більшовиків. Очільником укр. підпілля на Донбасі був *Є. Стахів*. 143 уродженці області стали під час 2-ї світової

війни Героями Рад. Союзу (зокрема військ. діяч А. Єрмоєнко та кер. підпіл. руху О. Шевирьов). 1942–43 у Л. о. зруйновано 527 підприємств, з них 314 великих: Ворошиловгр. паровозобуд. і маш.-буд. (див. [Луганський машинобудівний завод](#)) заводи, Ворошилов. металург. і коксохім. (нині [Алчевський коксохімічний завод](#)) заводи, Рубіжан. хім. комбінат та ін., а також тисячі житл. будинків, лікарень, шкіл, б-к, клубів, будівлі Ворошиловгр. пед. інституту та драм. театру (нині [Луганський обласний академічний український музично-драматичний театр](#)). 1954 встановлено мемор. комплекс на честь молодогвардійців у Краснодоні, 1967 — «Миус-фронт» у Красному Лучі та «Слава» у Ровеньках, 1972 — «Україна — визволителям» у Міловому.

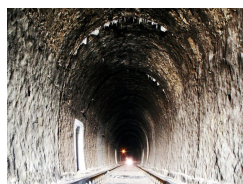
За роки 4-ї п'ятирічки відновлено та побудовано 1048 великих підприємств. 1949 досягнуто довоєн. рівня виробництва пром. продукції, а 1950 перевищено на 11 %. У 1950–60-х рр. завершено післявоєнне відновлення зруйнованого господарства, проведено модернізацією та продовжено нарощування промисловості. 1967 Л. о. нагороджено орденом Леніна. Однак через командно-адм. спосіб упр. осн. фонди нових і модернізов. підприємств швидко застарівали, виробництво ставало малоефективним і збитковим. До того ж на поч. 1970-х рр. рад. пром. комплекс почали переорієнтовувати на використання нафти та газу. У зазначених умовах вугіл. галузь, що була основою промисловості Луганщини, втратила стратег. значення. Водночас 1-а пол. 1970-х рр. — період найвищого матеріал. благополуччя насел. та пік розбудови в регіоні житл. масивів, об'єктів культури й інфраструктури. Протягом повоєн. двадцятиліття Донбас був стратегічно важливим регіоном СРСР, його жит. забезпечували за 1-ю категорією, тому вони, порівняно з ін. регіонами УРСР, мали вищий рівень життя. Відтак у Л. о. дисидентство не мало такого широкого розповсюдження, як, напр., у Львові чи Києві. Проте деякі діячі культури Луганщини все ж зробили поміт. внесок у розвиток дисидент. руху (*Іван та його сестра Надія Світличні, М. Руденко*). Опозиц. настрої в регіоні посилювалися у 2-й пол. 1980-х рр., коли криз. явища в економіці призвели до суттєвого погіршення матеріал. становища насел., а владні структури відійшли від жорсткого контролю політ. сфери. Тоді виникли перші неформал. організації в Ворошиловграді (Комітет перебудови, Асоц. молодих істориків, клуб «Діалог»), Комунарську (Рада сприяння перебудові), Стаханові (клуб «Квітень-85»), Сіверськодонецьку та ін. 18 липня 1989 припинили роботу та почали страйкувати більшість шахт Донбасу (заг. кількість страйкарів перевищила 222 тис. осіб). Поступово поряд з екон. вимогами шахтарі почали висувати й політичні. Масові страйки, маніфестації та мітинги гірників Донбасу відбулися у лютому та березні 1990, березні–травні 1991. На поч. грудня 1991 на референдумі 83,86 % жит. Луганщини проголосували за незалежність України. Незважаючи на всі негаразди у

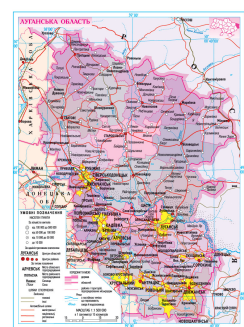
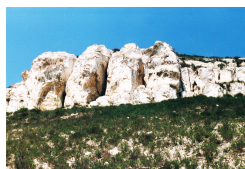
рад. пром. комплексі та громад.-політ. житті, на поч. 1990-х рр. Луганщина залишалася одним із провід. індустр. центрів України. Однак процес інтеграції регіону у ринк. економіку гальмували, його екон. потенціал не використовували повною мірою, що спричинило подальше зменшення життєвого рівня насел. У цей період, окрім критич. занепаду промисловості, розпочалося загострення екол. ситуації в області. До кін. 21 ст. становище у різних галузях вдалося стабілізувати. Станом на 2014 Л. о. входила до п'ятірки найпотужніших за індустр. потенціалом регіонів України. Нині найрозвинутішими є вугіл., металург., хім., теплоелектроенергет., а також буд. матеріалів і харч. галузі промисловості. На поч. 2017 на тер., яку контролює укр. влада, працювали 513 пром. підприємств, з них великих — 7, середніх — 97, малих — 409 (бл. 50 % від заг. кількості підприємств до поч. проведення антитерорист. операції). Вони зосереджені переважно у Сіверськодонецьку, Рубіжному, Лисичанську та Кременній. Шахти Луганщини мають складні гірн.-геол. умови, характеризуються малою потуж. вугіл. пластів (0,5–2,0 м), наявністю тектон. порушень, великою глибиною горизонтів і зростаючим тиском, високою насиченістю пластів вибухонебезпеч. газом метаном. Від 1994 в області інтенсивно відбувалася реструктуризація вугіл. промисловості, зокрема закриття та ліквідація нерентабел. шахт. 1995–2014 кількість вугіл. шахт у Л. о. скоротилася майже вдвічі. До 1996 цей процес відбувався практично за відсутності правової бази та держ. програм, що загостило соц., екон. та екол. проблеми шахтар. поселень. Недостатні обсяги фінансування не дали можливості здійснити ліквідацію шахт комплексно. Ця проблема є актуальною донині. Станом на 2015 в області працювали 50 капітал. шахт, які входили до складу держ. підприємств «[Луганськвугілля](#)», «[Донбасантрацит](#)», «[Антрацит](#)», «[Первомайськвугілля](#)», «[Лисичанськвугілля](#)», ПАТ «[Краснодонвугілля](#)», приват. Донбас. паливно-енергет. компанії (ДПЕК; концес. підприємства «[Ровенькиантрацит](#)» і «[Свердловантрацит](#)»). Вугіл. шахти ДПЕК перебувають у порівняно кращому екон. і тех. станах та є одними з найбільших в Україні, на них припадає понад 3/4 видобутку вугілля в області. Діють 98 окремих приват. малих шахт, а також значна кількість т. зв. копанок, де вугілля видобувають несанкціоновано. 2000–13 на Луганщині щорічно видобували 16–19,9 млн т, 2015 — лише 2,25 млн т вугілля. Майже всі вугіл. підприємства, окрім «Первомайськвугілля» та «Лисичанськвугілля», перебувають на окупов. тер. ПАТ «Луганськгаз» видобуває природ. (у січні-листопаді 2016 — 219,3 млн м³) і нафт. газ та газ-метан вугіл. родовищ. Є [Лисичанський нафтопереробний завод](#). Осн. джерело електроенергії для всієї Луганщини — [Луганська теплова електро-станція](#). Серед підприємств електроенергет. галузі — Сіверськодонец. теплоелектроцентральної, Бахмут.

магістрал. електр. мережі, Луган. енергет. об'єдн. та Луган. філія підприємства «Регіон. електр. мережі». На непідконтрол. Україні тер. — Лутугин. і Сорокин. вітропарки. 1990 у Л. о. вироблено 11452,5 млн, 2010 — 6763,2 млн, 2015 — 3099,2 млн кВт/год. Гол. пром. підприємства: з виплавлення металів та виготовлення готових метал. виробів — Алчев. металург. комбінат, «Метали і полімери» Алчев. завод, Кадіїв. завод феро-

сплавів (див. *Стахановський завод феросплавів*), *Луганський трубний завод*, *Лутугинський науково-виробничий валковий комбінат*; з випуску хім. речовин і хім. продукції — «Азот» Сіверськодонецьке об'єднання, Рубіжанський трубний завод (поліетилен. труби), Рубіжанський хімічний завод «Південний», Рубіжанський казенний завод «Зоря», Рубіжанське науково-виробниче підприємство «Зоря», «Склопластик» > Сіверськодонецьке науково-виробниче об'єднання

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Луганська область / А. В. Бадер, О. А. Забудкова, І. Г. Мельник, М. І. Удовиченко, Н. В. Гусєва, Г. О. Євтушенко //
Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН
України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2017. — Режим доступу:
<https://esu.com.ua/article-58964>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України
(докладніше).